

Høringsuttalelse fra ISAAC Norge

Nasjonal handlingsplan for habilitering 2026–2035

Kapittel 1 – Overordnede mål og avklaring av roller

Hvordan bør Helsedirektoratet gjennom sin rolle sette retning og gi kraft til nasjonalt og lokalt utviklingsarbeid i tjenestene gjennom handlingsplan for habilitering?

ISAAC Norge mener Helsedirektoratet bør bruke handlingsplanen til å tydeliggjøre språk og kommunikasjon som en grunnleggende forutsetning for habilitering, helse og medvirkning. For ASK-språklige pasienter er tilgang til alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) en forutsetning for å kunne nyttiggjøre seg helsehjelp.

Direktoratet bør:

- gi tydeligere nasjonale føringer for ASK som en integrert del av helsehjelp i habiliteringstjenestene
- bidra til å redusere uønsket geografisk variasjon i kompetanse og praksis
- synliggjøre habiliteringstjenestens ansvar for tidlig, helhetlig og langvarig oppfølging av ASK-språklige pasienter

Ved å definere ASK tydelig i handlingsplanen, kan man sikre at personer som benytter et ikke-talt språk, får reelle og likeverdige muligheter på linje med personer som benytter talespråk.]

Kapittel 2 – Gjennomgående prinsipper om likeverdige og bærekraftige tjenester

Hvordan kan handlingsplanen for habilitering bidra til å styrke habiliteringstjenestene over tid innenfor tilgjengelige ressurser i helse- og omsorgstjenesten?

ISAAC Norge mener bærekraftige habiliteringstjenester forutsetter tidlig og treffsikker innsats. For ASK-språklige pasienter innebærer dette tidlig identifisering av behov for ASK og systematisk

ISAAC Norges høringsuttalelse levert 30.04.26

oppfølging over tid. Tidlig og vedvarende tilgang til språk gjennom hele livsløpet kan forebygge sekundære vansker og redusere behovet for mer omfattende tiltak senere.

Det er viktig å se på kommunikasjon, relasjon, tilgang til- og bruk av ASK, visuell kognisjonsstøtte og beslutningsstøtte i et livsløpsperspektiv. Kompetanseoverføring i overganger må vektlegges, og at ASK-språklige må sikres tilgang til eget språk i sårbare situasjoner som sykehusinnleggelse, behandling og utredning, jfr sammenhengende forløp.

Handlingsplanen bør legge til rette for:

- tidlig og/ eller forebyggende oppstart av ASK fremfor avventende praksis
- kompetanseheving i typisk og atypisk språkutvikling i alle tverrfaglige team
- at habiliteringstjenestens har tilstrekkelig kompetanse til å veilede kommunene i forskningsbasert og faglig anerkjent ASK.

Hvordan kan handlingsplanen bidra til likeverdige habiliteringstjenester og redusert sosial ulikhet i helse?

Tilbudet til ASK-språklige pasienter er i dag preget av betydelige geografiske variasjoner. Manglende eller varierende ASK-kompetanse i habiliteringstjenesten fører til ulik tilgang til ikke-talt språk, medvirkning og helsehjelp.

ISAAC Norge anbefaler at handlingsplanen:

- tydelig forankrer ASK, ASK-kartlegging, -veiledning og -oppfølging som del av habiliteringstjenestens kjerneoppgaver
- bidrar til mer ensartet praksis nasjonalt
- legger til rette for systematisk kompetanseutvikling innen ASK

Dette vil være et viktig bidrag til likeverdige tjenester og redusert sosial ulikhet i helse.

Kapittel 3 – Innsatsområder

3.1 Helhetlige og sammenhengende forløp med avklarte ansvarsforhold

Har du innspill til beskrivelse av utfordringer og mål for dette innsatsområdet?

ISAAC Norge mener beskrivelsen bør i større grad synliggjøre utfordringer knyttet til språk og kommunikasjon. ASK-språklige pasienter faller ofte mellom tjenester og sektorer, særlig mellom

ISAAC Norges høringsuttalelse levert 30.04.26

habiliteringstjenesten, kommunen og pedagogiske arenaer. Dette fører til manglende kontinuitet og uklare ansvarsforhold.

ISAAC Norge ser med bekymring på forslaget om fjerning av kompetansekrav i helse- og omsorgstjenestene, og vurderer at det svekker rettsikkerheten og tjenestekvaliteten for de mest sårbare tjenestemottakerne (jf. høringsbrev av 9. januar 2026 fra Kommunal- og distriktsdepartementet om NOU 2026: 1 – En bærekraftig kommunesektor.)

Målene bør tydeligere omfatte:

- sammenhengende språklige forløp i et livsløpsperspektiv.
- En helhetlig tilnærming der kommunikasjon og kommunikasjonsstøtte ansees som grunnleggende i god pasientoppfølging.
- strategier for systematisk kompetanseoverføring av ASK i overganger og mellom arenaer.
- Tydelig avklart ansvar for oppstart, opplæring, aktiv bruk og oppfølging av ASK, samt utvikling av språkmiljøene rundt ASK-språklige
- at ASK-språklige har tilgang til eget språk (ikke- talt språk/ non-spoken language, jfr FN-konvensjonen CRPD), betjeningsmuligheter og samtalepartnere som behersker og bruker ASK aktivt og på alle arenaer.

Har du innspill til hvorvidt de foreslåtte tiltakene er egnet til å nå målene?

Tiltakene kan bidra til bedre forløp, men ISAAC Norge savner tydeligere og mer forpliktende omtale av ASK. Uten eksplisitt vektlegging av språk og kommunikasjon er det en risiko for at ASK-språklige pasienter fortsatt ikke ivaretas godt nok.

Hva mener du er viktige forutsetninger for vellykket gjennomføring?

- Tydelig rolleavklaring for habiliteringstjenestens ansvar for ASK
- Økt kompetanse på ASK i tverrfaglige team
- Strukturert og langsiktig samhandling med kommunale tjenester

3.2 Kompetanse og kapasitet i samsvar med behov

Har du innspill til beskrivelse av utfordringer og mål for dette innsatsområdet?

Manglende ASK-kompetanse utgjør en betydelig utfordring i habiliteringstjenestene. Dette gjelder både tilgang til fagpersoner med spisskompetanse, generell forståelse av ASK som språklig system og ferdigheter i kommunikasjon med ASK-språklige.

ISAAC Norges høringsuttalelse levert 30.04.26

Målene bør tydeligere inkludere at:

- ASK, visuell kognisjonsstøtte og -beslutningsstøtte er grunnleggende elementer i habiliteringsfaget.

Har du innspill til hvorvidt de foreslåtte tiltakene er egnet til å bidra til å nå målene?

Tiltak for kompetanseutvikling er relevante, men ASK bør omtales eksplisitt for å sikre at denne kompetansen faktisk prioriteres.

Hva mener du er viktige forutsetninger for vellykket gjennomføring?

- Tydelige nasjonale føringer for ASK
- Systematisk kompetanseheving i habiliteringstjenestene
- En tydelig tverrfaglig tilnærming til språklige behov

3.3 Helsekompetanse, mestring og medvirkning

Har du innspill til beskrivelse av utfordringer og mål for dette innsatsområdet?

For ASK-språklige pasienter er manglende tilgang på kommunikasjon en grunnleggende barriere for medvirkning. Uten ASK er det ikke mulig å sikre reell brukermedvirkning.

Målene bør tydeliggjøre at:

- medvirkning forutsetter tilgjengelig språk
- ASK-språklige er minoritetsspråklige, ofte med lav helsekompetanse og behov for tilpasset informasjon og tjenester.
- Medvirkning for ASK-språklige forutsetter samtalepartnere og fagpersoner som behersker å kommunisere med ASK.
- ASK, visuell kognisjonsstøtte og -beslutningsstøtte er nødvendig for å styrke pasientens helsekompetanse.
- Bruk av ASK, tilgang til betjeningsløsninger, visuell kognisjonsstøtte og -beslutningsstøtte bør inngå som del av universell utforming av habiliteringstjenestene.

Har du innspill til hvorvidt de foreslåtte tiltakene er egnet til å bidra til å nå målene?

Tiltakene vil kunne ha effekt dersom ASK inkluderes som et nødvendig virkemiddel for medvirkning.

ISAAC Norges høringsuttalelse levert 30.04.26

Hva mener du er viktige forutsetninger for vellykket gjennomføring?

- Systematisk bruk av individuelt tilpassa ASK i møte med ASK-språklige pasienter
- Kompetanse hos helsepersonell i kommunikasjon med ASK-brukere

3.4 Bruk av teknologi i tjenesteutvikling

ISAAC Norge vil anbefale økt kompetanse og ferdigheter i bruk av digitale ASK-løsninger der det er hensiktsmessig. Teknologiske løsninger må imidlertid alltid ledsages av språklig kompetanse og systematisk oppfølging.

3.5 Styringsdata og analyse

ISAAC Norge savner data om:

- tilgang til ASK i habiliteringstjenestene
- geografiske forskjeller i tilbud og kompetanse
- Bruk av ASK, visuell kognisjonsstøtte og -beslutningsstøtte i habiliteringstjenestene, inkludert vurderinger av beslutningskompetanse.

Slike data er nødvendige for å kunne følge utvikling og måloppnåelse for ASK-språklige pasienter.

Kapittel 4 – Gjennomføring av handlingsplanen

Har du innspill til møtearenaer og samarbeidsformer i gjennomføringen av handlingsplanen?

ASK-språklige og pårørende bør gis reell mulighet til å bidra med sin erfaringskompetanse. ISAAC Norge anbefaler at aktuelle brukerorganisasjoner involveres i relevante samarbeids- og utviklingsarenaer.

Har du innspill til hvordan Helsedirektoratet kan følge med på måloppnåelse og justere tiltak?

Det bør utvikles indikatorer som måler:

ISAAC Norges høringsuttalelse levert 30.04.26

- tilgang til ASK
- ASK-kompetanse i habiliteringstjenestene
- grad av medvirkning for ASK-språklige pasienter
- Omfang og type ASK-oppfølging som habiliteringstjenestene tilbyr.

Andre innspill til handlingsplanen

Språk, ASK og bruk av tvang og makt i habilitering

Det bør innarbeides en egen del i den nasjonale planen for habilitering som omhandler sammenhengen mellom bruk av tvang og makt og ASK- språkliges tilgang til språk, herunder ikke- talt språk som formidles via alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

Når habiliteringstjenesten/ spesialisthelsetjenesten bistår kommunene i saker som gjelder vedtak om bruk av tvang og makt, må det stilles tydelige krav til at språklige forutsetninger er grundig kartlagt og ivaretatt før tvang og/eller makt kan vurderes som nødvendig tiltak.

Konkret bør det være et krav at følgende forhold alltid avklares:

Tilgang til språk:

Om personen har tilgang til et språk som gjør det mulig å forstå, uttrykke behov/ følelser/ etc, protestere og samtykke.

ASK som forutsetning for ikke- talt språk:

Dersom personen er ASK-språklig, må det undersøkes om vedkommende har reell tilgang til sine ASK-hjelpemidler i hverdagen, herunder at hjelpemidlene er tilgjengelige, tilpassede og i bruk i relevante situasjoner. Man må også sjekke om rutiner for eventuell lading, oppdatering, backup, mm er innarbeidet og inkludert i rutiner og planer rundt den enkelte.

Kompetent opplæring:

Det må dokumenteres om personen har fått tilstrekkelig og kompetent opplæring i sitt ikke-talte språk, slik at språket faktisk kan brukes på et forventet nivå.

ISAAC Norges høringsuttalelse levert 30.04.26

Kompetent språkmiljø:

Det må vurderes om personen befinner seg i et kompetent språkmiljø der omgivelsene har nødvendig forståelse og kunnskap i ASK/ ikke-talt språk og bruker språket aktivt i samhandling med personen.

Mangelfull tilgang til språk, utilgjengelige ASK-hjelpemidler, utilstrekkelig opplæring eller manglende ASK-kompetanse i omgivelsene skal ikke tolkes som uttrykk for personens funksjonsnivå, atferd eller vilje, men som systemsvikt/ straffbare forhold.

Alle disse forholdene må være tilfredsstillende ivaretatt før det eventuelt kan vurderes om bruk av tvang og/eller makt er nødvendig. Dette er avgjørende for å sikre rettssikkerhet, forebygge unødvendig tvang og ivareta personens grunnleggende språklige rettigheter.